

nove knjige

milivoj nenin zapremina pesme se meri

BOL U STOMAKU JE DRUGAČIJI
*Bol u stomaku je drugačiji
od bola u glavi
mogu da postoje
u istom telu
i to je ono što navodi
na sličnost
otuda
ukazivanje na razliku*

ZAPREMINA PESME SE MERI
*Zapremina pesme se meri
brojem uglova
ako i to postoji*

*naravno nećemo isključiti
i tu mogućnost
da pesma ima glavu*

SEDIM NA STOLICI
*Sedim na stolici
podupiremo se dugo
i veoma mi je
stalo
do njenog mišljenja
(šta ona misli)
o teretu*

PRIMAM TE U SEBE
*Primam te u sebe
reče žena
ako je linija u pitanju
činimo
i gore i teže stvari
nego što je ova —
pevanje iste pesme*

**SIMON SIMONOVIĆ:
»GRADSKI ŽIVOT«,**
»Rad«, »Narodna knjiga«, BIGZ
1977.
Piše: Damjan Antonijević

Sećanje na talas studentskih nemira, koji je plovio svetom i Evropom pre deset godina — je prva asocijacija kada počinjemo s čitanjem *Gradskog života*, druge pesničke knjige Simona Simonovića (rođen u Vranju 1946). I zaista, prva pesma govori o mlađem Marksu, druga o radništvu, a ima pesama i o komunizmu (*Vizije*), o junu 1968. godine (*Na vrhuncu*), pa i o gasterbaiteru (*Ničiji*), o naseljavanju gradova, to jest nagloj urbanizaciji u naše vreme i slično. Očito je, dakle, još na početku, da se knjiga Simona Simonovića ne bavi nikakvim razboljenjem sentimentom, ličnim problemima ili nekim zamagljenim temama o esenciji i egzistenciji, već konkretnom istočiskom, društvenom, političkom akcijom, pojedincem u društvu, »ekološkim« problemima u najširem prenesenom značenju ove reči (ako i ekologiju shvatimo kao deo društvenog, odnosno političkog života).

Rani radovi, uvodna pesma knjige, posvećena je mlađom Marksu, onome koji je pisao ekonomsko-filosofski rukopise iz 1847. godine, nabijene eksplozivom bunta, dijalektike i ogromne teorijske snage. Ona nosi slobom viziju revolucionara koji uspeva da uspostavi sklad teorije i prakse (»Pod 'teorijom' razumem Markssov teoriju, a pod 'praksom' praksu koja menja svet (u smislu jedanaeste teze o Fojerbauhu)«, Herbert Markuze, *Merila vremena*, str. 24). Vizija mlađog čoveka, otvorenenog i neposrednog, licem prema svetu (»Otvorio je široki vrata«), koji zna što hoće (»I ne dvoumeći se viškuo«), pobunjeno protiv statičnosti, mrtvila i vladavine stilnih koji otinaju od gladnih, u našem planetarnom sistemu (»Kontinenti su nepomični, / Pokradeni i mrtvi!«), o mlađiću koji piše s tri (symbol celovitosti) (izvora) zar to nisu svima znani izvori nemačke klasične filozofije, posebno Hegelove dijalektike, engleske političke ekonomije Ricardija Smita i francuskog utopizma — inspirativne duhovne trijade Evrope Marksovog mlađičkog traganja? i, opsesivno sručuju svoj bunt u »vroglave knjige« koje piše do »duboko u noć«. Bunt koji se ostvaruje u knjigama? To je zaista poetska tema! Čudotvorstvo teorijskog rada, da li ne? — Da! Jer nema prakse bez jedinstva s teorijom, jer teorija »ima anticipirajući kritički kvalitet«, jer »ona određuje opšte u posebnome i »ima svoju nepodmitljivu empirijsku bazu« (citirano delo, str. 24, podv. H. M.). Posle takvog koncepta i rada jutro revolucionarnog entuzijazma osvanuće bez magle (»Izjutra, kažu, magle / Više nije bilo«). Rani radovi svih mlađića sveta odnose se na vreme sadašnje u iasmnoći dana. Zov »vroglavlji knjiga« skupio je radnike »juče rasturenex«. Radnici stižu u centar dešavanja »iz predgrađa, kao na svakodnevni posao, znači što hoće i što mogu (»Noseći suvi doručak / I prevrat u malom prstu«). Ali, evo pesme u celini:

RANI RADOVI

Otvorio je širok vrata,
I ne dvoumeći se viškuo:
Kontinenti su nepomični,
Pokradeni i mrtvi!

Popio je zatim gutljaj
Vode zahvaćene sa tri
Izvora i duboko u noć
Pisao vroglave knjige

Izjutra, kažu, magle
Više nije bilo

Radnici, juče rasturenex,
Stigoše iz predgrađa,
Noseći suvi doručak
I prevrat u malom prstu,

I kad dočitamo bitnije značenje ove knjige, posle završne pesme *Gradski život*, vraćamo se, po sili asocijacija, na poslednji katalog početne pesme. Znajući da se danas prevrati dešavaju u gradovima, da je i to deo gradskog života, ne želimo, ipak, da primimo jednostavnost iskaza u poslednjoj strofi takvu kakva je, bez podteksta. Ne samo zato što imamo u vidu velike promene u životu, postojanju i statusu rabičke klase koja je danas bitno drukčija nego sredinom prošlog veka (pozivajući se i ovoga puta na Markuzea, na njegov razgovor s nemačkim pesnikom Hansom Magnusom Enzesbergerom u već pominjanoj knjizi *Merila vremena, Grafos*, Beograd 1978) — nego što ova pesma dobija punije, bogatije značenje, postizući vrednost epigrafa ne samo za ovu knjigu, već za aktivitet jedne generacije, pa i mlađosti uopšte.

Simonovićeva poezija ima ambiciju da zahvati više od onoga što se zove subjektivitet. *Gradski život* je upravo pesnička knjiga koju interesuje društveni život, čovek kao deo društva, ali i veliki politički pokreti i gibanja, preudne ili tipične ličnosti i sudbine u zatvorenoj, otvorenoj, zagađenoj svakodnevici grada. *Vizije* je, npr., pesma o istorijatu komunizma, o njegovom nastajajućem i granjanju (... uvelikom kružio / Evropom ...«, — kao u *Komunističkom manifestu*: »Baukruži Evropom...«), ali i o različitim načinima njegovog prihvatanja (dogmatском, nedijalektičnom i onom rasplinutom, bez ikakvih veza s Marksom):

*Drugi su me nepomičnog
Držali u glavi,
Drugi su me jednostavno
Gubili u vizijama*

(podv. D. A.)

Ali, iako govori u prvom licu u najvećem delu svoje knjige (u dvadeset i jednoj pesmi, od trideset i četiri ukupno; iskustvo drugih: mi, oni, on, ti, uglavnom u sadašnjem vremenu, opštije iskustvo viđeno iz ja-perspektive nalazimo od pesme *Doseljenik*. Od ove pesme poetski subjekt govori u prvom licu jednine prošlog vremena opšte stvari, istorijat jednog utapanja u otuđenje) — Simonović ne piše »poeziju srca«. On je i ovde okrenut (čitati doslovce i u prenesenom značenju) gradu i svetu (urbis et or-

bis), prateći krivulju pada jednog ljudskog bića u gradski inferno bezdušnosti i dehumanizacije, ubličujući poetsku studiju (ako tako smemo da kažemo) *tehnologije otuđenja, postverenja i fetišizacije* u urbanizovanoj sredini. A uvek kad je reč o ovim derivatima dehumanizacije u moderna represivna vremena, reč je o izgubljenim vrednostima.

Zato smemo da govorimo o učešću kritičke svesti u nastajanju i trajanju ove poezije, ističući to kao njenu vrednost, kao prodor intelekta tamo gde je davo, i neopravданo, »proklamovana« »vladavina srca«. Pošto je Simonovićeva poezija očiti zagovornik slobode, društvene, političke, lične, svesne smrtonosne zagađenosti koju stvara svaka represija, njeno postojanje je nemoguće bez određene svesti, intelekta, prisutnosti i postojanosti. Traganje za smisom čina, za smislim bunta, njen je prevashodna vokacija. A to podrazumeva angažovanost i kritičnost, što ne smeta pesmi da to jeste kada je potvrđuju talent, svrha i materijal u kome se ostvaruje.

Prisustvo kritičke svesti vidi se i u ironiji, kao konstruktivnom principu ove poezije. Ironija je kopile visoke teme i njenog spajanja s banalnom stvarnošću. Ona uspostavlja neslučene veze među stvarima i pojavama i otkriva novo lice sveta, lice, ponkad uzaludno i besplodno, tužno i tragično. Ona je inverzija uvišenost, grč stvarnosti, otpor besmislu, izraz bespomoćnosti, možda i beznade. Takva je bila potrebna ovoj knjizi i takvom je mi ovde nalazimo. Simonovićeva ironija je ironija koja se ostvaruje po vertikalni, inverzijom *gore* i *dole*, a takođe i mešanjem, uvođenjem biološkog prostora u bezvazdušni gradski prostor, ili svođenjem uvišenih ljudskih funkcija na biološke, opet u razarajućoj atmosferi grada.

Grad je, inače, destruktivan u ovoj poeziji: ljudsko svodi na fizičko i fiziološko, fiziološko na praznino i nasilje. Grad je, po Simonoviću, nemoguće ispuniti humanitetom, a gradski život to je sinonim za represivnu, dehumanizovanu sredinu.

Simon Simonović je ostao večan, i u svojoj drugoj knjizi, postupku koji je već prepoznatljivo njegov osoben i osobit. To je neka vrsta unutrašnjeg opisa situacije, sudbine, atmosfere, tipskih ljudi i tipičnih momenata. U sledećoj instanci taj opis pretvara se u simbol (opštost, načelo, grudvu svesti) da bi tako delovalo svojim značenjem. Dakle, po već citiranom Radovićevom stihu (videti knjigu kritika potpisnika ovog teksta *Opisom iznutra* i eseju o *Priboju*, prvoj knjizi Simona Simonovića): »Značenjem spolja, opisom iznutra«, ali sada, u drugoj knjizi, zgusnutije, jače, bolje, jednostavnije. Jednom rečju: ubedljivije. Sem, možda, kad je reč o kompoziciji, jer izuzev uvodne i završne pesme, izgleda da bi izvesno grupisanje kraćih celina unutar knjige postiglo veći efekat koncentracije značenja i vrednosti.

I, eto, zar se takav život (gradski) može živeti bez otpora? I zato Simonovićeva knjiga peva, po negaciji, potrebu za buntom, svešču, entuzijazmom, energijom, ozarenjem, nadom. Baš nadom! *Gradski život* Simona Simonovića zagovara »revoluciju nade« (Erich From) u uslovima suprotnosti i dehumanizacije, vidljive najpre kašušenje i gašenje čovekovog životnog prostora u urbanoj sredini.

DANILO LOKAR: »TIMOVE IGRE«

»Cankarjeva založba«, Ljubljana 1977.

Piše: Denis Poniž

Lokarev spisateljski opus širok je i raznolik; svaka nova knjiga dopunjuje i iznova proverava svoi literarni rad, doneseci iznenadljiv i razmatranja vredan udeo u onome što nazivamo savremenom slovenačkom prozom. Lokarev spisateljski rad nije nikada, ni literarno-teorijski ni socijalno-društveno, bio smešten samo gde spada — medu najzanimljivije i najdublje slovenačke pokušaje u ostvarivanju modernih romaneskih oblika (retromana, romana, svesti, asocijativne proze). Takva je i knjiga novela *Timove igre*. U Lokarevim novelama prepliću se dve ravnine: na jednoj strani je svet otvoren za sudsbine malih, sićušnih, nepovriličnih događaja koji odlučuju o čovekovom vladanju, akciji, postojanju i prestajanju. Kada svojim junacima mora da otvoriti svet, Lokar ne okleva da ukaže na njihov put, na njihovo ponasanje i misaoni, osećajni i nikad do kraja otvoreni svet; on to čini uvek širokim, gotovo bezobzirnim zamahom. Njegova proza nije nabijena samo neobičnom eshatološkom i istorijskom snagom, koju može svaldati tek višestruko iskušana ličnost, već je sačuvana od onih tipičiranih situacija i nekakvog falsifikovanog seoskog ili gradskog miljea kojim obiluje slovenačka proza. Drugu ravan Lokarevog pripovedačkog dela čini ispostav o ljudima koji su tvorci i saučesnici onih događaja, razmišljanja i pošanja kojih, istovremeno, čine okvir pisanja i ishodište za fabule. Poruku Lokareve zbirke novela moći bismo zbiti u sledeću misao: nije teško naći junake koji se ističu u svakodnevnim okolnostima — mnogo je teže naći takve koji se u izuzetnim okolnostima vide svakodnevno, one koji održavaju prisni, topli i ljudski odnos prema svemu i svima koji ih okružuju. Pri tom je Lokar jednako suveren: i kada govoriti o ljudima koji su mu srodstveno, doživljajno ili iskustveno bliski (*Tog iesenieg dana. Timove igre*) i kada su mu oni samo odsjaj, samo slika neke ud-

ljene, jednom viđene ili doživljene realnosti (*Verena je umrla, Mladi Kočijažev*). U novelama iz zbirke *Timove igre* Danilo Lokar mnogo razmišlja o smrti, ne toliko na način filosofskog, egzistencijalnog ili programskog slikanja same pojave smrti, njenih metafizičkih obuhvatnosti, već više o fizičkom, ljudskom, pretrpljujućem kraju, o njegovom oprištanju od života, od ovozemaljskog postojanja, od svetlosti i topote (*Verena je umrla, Kuda si išla*). Ova poslednja novela predstavlja jedan od najintenzivnijih tekstova u zbirci, jer otkriva Lokarev spisateljski i literarni doživljaj čovekove sudsbine i nemoći da se do kraja sabere i domisi, te racionalno, detaljno i spontano preduzme odgovarajuću akciju.

Timove igre su knjiga savremenih slovenačkih novela, savremenih u najboljem značenju te reči. To dejstvo nas možda iznenađuje samo stoga što autor ne pripada (ni generacijski ni stilski) onom toku koji označavamo kao literarnu avangardu. Pa ipak, ili baš zato, njegova literarna poruka je snažna i ubedljiva u tradicionalnom nasledu, ne samo slovenačke, samosocijalne ili samostetizirajuće proze, već i evropske, na nadrealističkoj i konstruktivističkoj prozi izgrađene literarne pripovesti i njene inovacijske, moderne paralele. Lokar uspešno vlada s ova načina pisanja (*Mladi Kočijažev, Timove igre*) i u svakom nalazi drugačije ishodišne i obavezujuće elemente iz kojih sastavlja svoju priču. Iako u novelama možemo otkriti mnogo toga što nazivamo lokalnim koloritom, u čitanju nam ostaje interes za građenje sudsina, njihovu promenu i raspadanje. U Lokarevoj prozi nema ničeg iznenadjuće jednokratnog, artistički samozađoljnog ili zavičajno spokojnog. Kada govoriti o čoveku kao o »duši«, o biću koje se izražava na stotinu raznovrsnih načina, on uvek prodire do središta, do tajnovitosti i zagonetnosti ljudskog ponašanja. To je estetska »snaga« i estetska »ubedljivost« Lokareve kratke proze. Upravo zbog toga ovu zbirku moramo uvrstiti među važnija prošlogodišnja prozna dela. Same tekstove, kojima smo u ovom prikazu odredili samo ishodišne vrednosti, valjalo bi osvetliti i u široj teoretskoj studiji. To u jednako meri važi za sve četiri novele.

Sa slovenačkog preveo
V. Despotov

KAREN HORNAT: »NEUROZA I RAZVOJ LIČNOSTI«, Biblioteka »Psiha«, Titograd 1976.

Piše: Radoš Radivojević

Neprikosnovenost psihanalitičkog tumačenja neuroza, po ko-

jem se uzroci neuroze nalaze u seksualnoj sfери, odnosno u potiskivanju eroza od strane represivne civilizacije — stavljena je pod znak pitanja. Dvadesetih godina ovog veka, pod uticajem rezultata antropoloških, socioloških i socijalno-psiholoških istraživanja, mnogi slabenici Frojda pristupaju kritičkom preispitivanju osnovnih postavki psihoanalize. U ovoj orientaciji značajno mesto zauzima Karen Hornaj koja — s Frijhom Fromom i Hari Stak Salivenom — osniva sociološko-kulturološku orijentaciju u okviru psihanalize. Ova grupa odbacuje Frojdovo instinktivističko shvatanje čoveka, pretostavljujući mu dinamičko — shvatajući čoveka kao rezultat interpersonalnih odnosa, društva, kulture.

U svojim prvim delima (*NEUROTIČNA LIČNOST NAŠEG DOBA*, npr.) Karan Hornaj razmatra uticaj kulture na razvoj ličnosti i razvoj neurotičnog procesa, ukazujući na razlike (*NOVI PUTEVI PSIHOANALIZE*) između svojih i Frojdovih postavki. Odbacujući seksualnu etiologiju neuroza i repeticiju infantilnog iskustva, ona u svojem najzajedničnjem delu *NEUROZA I RAZVOJ LIČNOSTI*, najpotpunije razvija svoju teoriju neuroze i ljudskog razvoja.

U osnovi ljudske ličnosti postoje realno *j a* kao izvor snage i potencijalnih mogućnosti, zajedničko svim ljudima. Jedino samu ličnost može da razvije svoje potencijalne mogućnosti, ali za to joj je potrebna atmosfera topline — koja će joj pružiti osećanje unutrašnje sigurnosti i slobode i omogućiti razvoj vlastitih osećanja, misli, ličnosti.

Obrazlažući ovooga stanovišta okvir razvoja ličnosti, Karen Hornaj analizira razvoj deteta i konstatiše da atmosfera njegovog razvoja nije uvek atmosfera topline, već indiferentnosti, izolovanosti, neprijateljstva. Takva atmosfera, umesto osećanja pridavanja, osećanja »m i«, razvija u deteta duboku nesigurnost i bojažljivost koju K. Hornaj naziva *B A Z I Č N O M A N K S I O Z N O S Ć U*. Ona se u odnosu na druge ljudi manifestuje kao kretanje sa strahom *p r e m a, o d i p r o t i v* ljudi. Ova tri kretanja stvaraju u ličnosti bazični konflikt.

Nemogućnost da se reše bazični konflikti u »neprijateljskom svetu«, odnosno da se samorealizuje realno *j a* sa svojim potencijama, dovodi ličnost do gubljenja sopstvenog identiteta. Nerealizovane potrebe svojega realnoga *j a* ličnost obično pokušava da reši na neurotičan način — maštom. »Postupno i nesvesno, mašta počinje da radi i u svojim mislima stvara idealizovanu

sliku o sebi. U ovom procesu ličnost pripisuje sebi neograničenu moć i pretjerane sposobnosti: postaje heroj, genije, nadmašni ljubavnik, svetac, bog. Samoidealizacija uvjek podrazumeva potpunu samoglorifikaciju koja individualu daje toliko potrebno osjećanje važnosti i superiornosti u odnosu na druge ljudi. Ali, ona je, u svakom slučaju, slego veličanje samog sebe« (str. 16).

U samoidealizaciji kao »svestra nom neurotičnom rešenju« svojih nepodnošljivih i bolnih osećanja, izazvanih sredinom u kojoj se živi, potreba za savršenstvom je najradikalnija, a težnja za slavom, ponosom — kao njenim izrazima — nezajedljiva je. Proces samoidealizacije paralelno prati proces samomirnje soga realnoga *j a*, koje ne sledi zahtev idealizovanog *j a*. Savršeno lepa žena u svojoj idealizovanoj slici »... može da se okomi na svoje nesavršenstvo — na jednu brzogtinu, na ruku koja nije dovoljno elegantna, na kosu koja nema prirodne uvojke — i da se bude srozava na tom planu do te mjeri da mrzi i da se pogleda u ogledalu« (str. 127).

Samoidealizacija dovodi do centralnog unutrašnjeg konflikta između idealizovanog i realnog *j a*, a za njega postoje tri glavna neurotična rešenja: ekspanzivno rešenje, rešenje u samonipodaštanju i rezignacija. U ekspanzivnim rešenjima ličnost se potstoveće sa svojim idealizovanim *j a*, svesno ili nesvesno odbacujući realno *j a* kao da ne postoji. Osećanje superiornosti, težnja za moći, glavne su karakteristike ovih ličnosti. Svet je objekt njihove volje.

Nasuprot njima, ličnosti koje nalaze rešenje u samonipodaštanju potiskuju svako osećanje superiornosti, ponosa, pa i svoje realne sposobnosti koje ih uzdižu nad drugim ljudima, jer žele da ih oni sažaljivo prihvataju i vole. Sve svoje potrebe i nade ove ličnosti polažu u druge ljudi i na taj način dovode sebe u bolesnu zavisnost od njih. Neurotična potreba za ljubavlju je glavna sadržina njihovog života.

Rezignacija — kao povlačenje iz sveta i zauzimanje pasivnog odnosa prema njemu — treće je rešenje unutrašnjeg konflikta, njegovog ublažavanje, pomirenje sa svetom.

Na kraju, treba reći da Karen Hornaj idealizovano *j a* razvija nasuprot realnom *j a*, kao dinamičkoj snazi ličnosti, ne određujući bliže karakteristike realnog *j a*. Zbog toga autorovo shvatanje idealizovanog *j a* ostaje nedovoljno zasnovano.

»poljak — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

urednik: Lazar bojancvić, milan dunderski, slavko gordić, vičazoslav hronjec, dragan koković i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: janča banjai, bosiljka bojanić, cvetan dimovski, nedeljko terzić, lazhar elhart, ksenija maricki gadanski, slavko mišković, julijana palfi, jordan pešić, jožef ric, milan stanić (predsednik), jovan zivlak i pero zubac / izdaje njp dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31, direktor jovan vilovac / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / rukopis slati na adresu: redakcija »poljak«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja preplata 60 dinara, za inostranstvo dvostruko / ūro račun 65700-603-6324 njp dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »poljak« / lektor zorica stojanović / korektor aleksandar kolarić / meter milenko veljkov / štampa »prosveta« novi sad, stevana sremska 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.